

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 25 (1980), No. 6, 354--356

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/138186>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1980

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

spolužáků ztratilo zájem o tyto předměty právě na střední škole, a to někdy vinou učitele nebo způsobu výuky těchto předmětů.

b) Setkal jsem se se skvělým učitelem, člověkem i odborníkem v jedné osobě, shodou okolností to byl matematik a fyzik.

c) Vyzkoušel jsem si několikrát též sám „přednášet“ (či vést vyučování), celkem se mi to velmi líbilo.

*

Hlavně proto, že mě bavila matematika, fyzika a chemie, studium mně šlo snadno a bez potíží, potřeboval jsem minimální přípravu. Vliv měly též úspěchy v krajských kolech matematické, fyzikální a chemické olympiády. Rozhodoval jsem se mezi studiem učitelství matematika – chemie a matematika – fyzika, spíše jsem chtěl studovat matematiku s chemií. Definitivně jsem se rozhodl, když jsem zjistil, že se kombinace matematika – chemie v Praze letos neotvírá.

Vybral Jiří Vinárek

jubilea & zprávy

NĚKOLIK VZPOMÍNEK NA PROFESORA KOŠTÁLA

Širokou fyzikální veřejnost hluboce zasáhla zpráva, že v Brně dne 6. února 1980 náhle zemřel ve věku 74 let čestný člen JČSMF prof. RNDr. Rostislav Košťál, jeden ze zakladatelů a zanícených organizátorů fyzikální olympiády.

Prof. Košťál naplnil vrchovatou měrou svůj nevšední a plodný život, ve kterém udělal nesmírný kus záslužné práce pro rozvoj vzdělanosti naší mládeže. Naše školství, věda, JČSMF a fyzikální olympiáda v něm ztrácejí vynikajícího učitele, odborníka a organizátora a my všichni jeho spolupracovníci a známí dobrého přítele, ochotného rádce a ušlechtilého člověka.

Život a dílo prof. Košťála bylo na stránkách tohoto časopisu hodnoceno v člancích doc. Šantavého*), a proto se pro dokreslení osobnosti prof. Košťála omezím jen na něholic vzpomínek.

Mé první osobní vzpomínky na profesora Košťála se váží k jeho působení na brněnské technice, kde se stal r. 1956 mým učitelem fyziky. Mezi studenty se o něm šířila pověst obávaného profesora. Avšak kdo studoval, uspěl. Mne jeho přednášky pro svou logičnost dokonce tak zaujaly, že fyzika se stala mým osudem. Vzpomínám, jak vzrostlo mé sebevědomí po první úspěšné zkoušce z fyziky. Dostal jsem dokonce odvalu a šel na katedru a přihlásil se k prof. Košťálovi do konkursu na pomocné vědecké síly.

Jako pomocné vědecké síly jsme tehdy dostali základy vědecké práce na celý život. Prof. Košťál nás učil náročnosti, pečlivosti, přesnosti úvah i písemného vyjadřování. Dbal na to, abychom se zúčastňovali soutěží o nejlepší studentské vědecké práce; měli jsme úspěchy i na celostátních kolech. Dbal také o to, aby se výsledky naší studentské vědecké práce publikovaly a abychom vystupovali v JČSMF a na vědeckých konferencích.

Po několika letech – od r. 1963 – jsem poznal prof. Košťála jako *vedoucího* (resp. *náčelníka*) *katedry fyziky* Vyššího vojenského učiliště ve Vyškově, kam jsem přešel jako odborný asistent. Prof. Košťál pracoval bez ohledu na svůj volný čas i na své osobní pohodlí. Začal katedru budovat prakticky z ničeho, ale díky elánu a zkušenostem při zřizování kateder na jiných vysokých školách šla práce rychle kupředu. Staral se o získání dobrých pedagogických sil, pracoval na učebních programech, organizoval nákup přístrojů a zařízení do laboratoří a pro demonstrace k přednáškám, psal skripta, laboratoře pro praktická cvičení byly zařízeny tak, aby každý posluchač mohl samostatně měřit. To kladlo velké nároky na počty potřebných pří-

*) PMFA 1971, s. 208–210 a 1976, s. 109 až 111.

strojů; mnohé z nich se vyráběly ve školních dílnách. Katedru se podařilo během krátké doby vybavit tak dokonale, že to budilo obdiv nejen středoškolských a vysokoškolských učitelů z různých koutů naší vlasti, ale i zahraničních delegací spřátelených armád, jak o tom svědčí zápisy v pamětní knize katedry. Vzpomínám, jak se při své návštěvě r. 1964 s uznáním vyjádřil prof. Vašíček a jak si povzdychl, že by mnohé přístroje a zařízení potřebovali u nich na přírodovědecké fakultě v Brně.

Na nás asistenty byl prof. Košťál náročný a dbal o náš odborný růst. Na katedře se pravidelně konala metodická zaměstnání a odborné semináře. Prof. Košťál měl stále na mysli, aby výuka fyziky byla co nejdokonalejší – aby si posluchači neodnášeli jen úlomkovité znalosti, ale získali schopnost logického fyzikálního myšlení. Přednášky na katedře byly důsledně doprovázeny demonstracemi, aby se zvýšila názornost a zlepšila přitažlivost fyziky. Ke kvalitní výuce musel být i dobře připravený učitel. Příznačný byl jeho požadavek, aby si každý asistent s ním prodiskutoval každý díl jeho obsáhlých skript. Mnohému po hodinové diskusi řekl, aby si to znovu promyslel a přišel ještě jednou. Jeho náročnost k nám vyplývala především z jeho náročnosti k sobě samému.

Velká pracovitost a čínorodost prof. Košťála byla známa. Pracoval stále, do pozdních hodin

doma, u nás na katedře, na technice v Brně a ve vlaku při každodenní cestě z Brna do Vyškova a opět z Vyškova. Zde již ho průvodčí a někteří cestující znali a věděli, že pro své papíry potřebuje více místa.

Zvláštní a důležitou kapitolou pedagogické činnosti prof. Košťála bylo psaní skript z fyziky, kam ukládal své dlouholeté pedagogické zkušenosti. Napsal jich v různých vydáních celkem na 50 titulů, z toho 30 za svého působení ve Vyškově. Při každém novém vydání skriptum zcela přepracovával a dával si je od nás asistentů recenzovat a opatřit připomínkami. Pak jsme s ním dlouze diskutovali a při tom naše připomínky buď přijal, anebo trpělivě vysvětlil, proč nechá původní formulaci; žádná připomínka nezůstala opomenuta. Velmi dbal i na formální stránku skript – pro psaní strojopisu měla sekretářka paní Zdeňková podrobné pokyny, dbal na přesné vpisování řeckých písmen a zvlášť na pečlivost kreslení obrázků. Jeho skripta tak vynikají nejen logickou strukturou a obsahem, ale i grafickou úpravou.

Jako *školitel vědeckých aspirantů* nás prof. Košťál systematicky vedl ke zkouškám a ve vědecké práci. Vzpomínám, jak jsme dlouhé hodiny kroseděli při diskutování jeho připomínek k rukopisům odborných a vědeckých článků a zvláště pak kandidátské práce. Někdy se taková diskuse protáhla i na nucenou cestu vlakem do Brna a často končila i u něho v bytě. Velmi dbal na přesnost formulací a přitom nejen upozornil na nedostatky, ale také naznačil, jak je odstranit.

Neobyčejně významné jsou zásluhy prof. Košťála o vznik a rozvoj *fyzikální olympiády*. Měl jsem možnost pozorovat čínorodost a elán prof. Košťála pro fyzikální olympiádu od samého začátku, protože již jako student jsem byl od r. 1959 členem KV FO jihomoravského kraje, ve kterém pracoval prof. Košťál do r. 1966 jako předseda (pak znovu od r. 1977 až do své smrti). Měl jsem příležitost sledovat práci prof. Košťála i v ÚV FO, jehož byl předsedou od r. 1966 do r. 1977. Organizování tak rozsáhlé soutěže, jakou je FO, je velmi náročné, zvláště při pečlivosti, s jakou prof. Košťál ke každé práci přistupoval. Především šlo o mravenčí práci spojenou s organizováním výborů různých stupňů, složených z pracovníků již jinými funkcemi značně zatížených. Dále o organizování výběru a oprav úloh, jednotlivých kol soutěže, kursů

pro řešitele FO, soustředění FO a psaní studijních témat. Při příznačné důslednosti prof. Košťála byla administrativa ÚV FO rozsáhlá; za rok asi 400 jednacích čísel. Např. zápis z podzimního jednání ÚV FO r. 1975 obsahoval 46 stran strojopisu a 12 stran příloh. Přitom šlo o práci jeho a jeho spolupracovníků zcela dobrovolnou, při které navíc narážel na nepochopení. Avšak vždy nakonec dosáhl splnění svých záměrů, protože šel za věci cílevědomě bez ohledu na těžkosti, které se mu stavěly do cesty. Bylo to i v případě organizace mezinárodní fyzikální olympiády, kterou chtěl zorganizovat v ČSSR již v roce 1966. To se mu sice nepodařilo na příslušných místech prosadit (organizování I. MFO se pak ujala r. 1967 Polská lidová republika), avšak na založení této soutěže a na

vypracování statutu MFO měl rozhodující podíl.

Jeho dlouholetá a výjimečně obětavá činnost na vysokých školách a v oblasti fyzikální olympiády byla oceněna udělením řady vyznamenání, mezi něž patří zlatá pamětní medaile VUT, čestný titul *Zasloužilý učitel* (1965) a státní vyznamenání *Za vynikající práci* (1966). K tomu patří i řada ocenění JČSMF, především pak jeho zvolení čestným členem JČSMF v r. 1972.

Profesor Košťál zemřel — zůstane však navždy zapsán v myslích svých žáků a v srdcích svých blízkých spolupracovníků. Pro všechny zůstane v paměti jako vzorný učitel, neúnavný a důsledný organizátor, zanícený vědec a charakterní a skromný člověk.

Bohumil Vybíral

nové knihy

Kuchling, H.: Fyzika. ALFA Bratislava, 1980, 408 strán, 27,— Kčs.

V edícii príručiek základných vedných odborov vyšlo vo vydavateľstve ALFA už druhé upravené vydanie uvedenej knihy ako preklad nemeckého originálu. V tomto novom upravenom vydaní vo všetkých častiach fyziky sa dôsledne používajú nové zákonné meracie jednotky. Obsahuje aj porovnávacie prepočty na uľahčenie návyku na nové meracie jednotky.

Knihou uvádza veličiny a rovnice, prehľad zákonnej sústavy jednotiek a jednotlivých častí fyziky v tomto poradí: mechanika, akustika, termika, optika, náuka o elektrine a atómová fyzika. Okrem toho obsahuje tabuľkovú prílohu rôznych fyzikálnych konštánt a vecný register.

Knihou je určená všetkým záujemcom o fyziku, najmä študentom všetkých stupňov, ale aj pracovníkom v zamestnaní. Obsahuje prehľad definícií a vzorcov s príslušnými vysvetleniami. Presahuje však rámec zbierky vzorcov, lebo podáva najdôležitejšie zákonitosti a vzťahy a objasňuje ich použitie. Pri vzorcoch a zákonitostiach autor poukazuje na vyskytujúce sa medze platnosti. Pri každom odvodení vzorca sa najprv vysvetľuje význam použitých značiek, čím je odstránená možnosť zámieny. Symboly vo vzorcoch sú vytlačené kurzívou, jednotky sú tlačene stojato.

Druhé slovenské vydanie knihy (v nemčine už šieste) obsahuje doplnené a rozšírené state z mechaniky, elektriny a atómovej fyziky. Zvýšil sa tiež počet a kvalita obrázkov, čo zlepšilo jej názornosť. Osobitná úprava zvyšuje prehľadnosť textu.

Pretože kniha je určená širokému okruhu rôznych záujemcov, autor v knihe uvádza zo všeobecných rovníc s diferenciálnymi veličinami tak, aby nenarušili jej použitie aj čitateľmi, ktorí sú menej zbehlí v matematike.

Pavol Ferko